

juhla ja joulu germaanis-skandinaavinen alkuperä? – *Sananjalka* 39 s. 55–64.

- KALLIO, PETRI 2007: Kantasuomen konsonanttihistoriaa. – Jussi Ylikoski & Ante Aikio (toim.), *Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007* s. 229–249. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 253. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen seura.
- 2014: The Diversification of Proto-Finnic. – Joonas Ahola, Frog & Clive Tolley (toim.), *Fibula, fabula, fact. The Viking age in Finland* s. 155–168. *Studia Fennica Historica* 18. Helsinki: SKS.
- SAARIKIVI, JANNE 2015: REVIEW. – *Nordic Journal of Linguistics* 38 s. 100–107. *Samnordisk runtextdatabas*. Uppsala universitet. <https://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm> (11.1.2019).
- SCHALIN, JOHAN 2014: Scandinavian–Finnish language contact in the Viking age in the light of borrowed names. – Joonas Ahola, Frog & Clive Tolley (toim.), *Fibula, fabula, fact. The Viking age in Finland*, s. 399–436. Helsinki: SKS.
- 2016: Östskandinavisk utveckling av den urnordiska *ai*-diftongen och palatalt *r* i ljuset av finska ljudsubstitutioner. – D. Andersson, L.-E. Edlund, S. Haugen, & A. Westum (toim.), *Studier i svensk språkhistoria* 13. *Historia och språkhistoria* s. 241–262. Umeå: Institutionen för språkstudier, Umeå universitet & Kungl. Skytteanska Samfundet.
- 2017a: Scandinavian front umlaut revisited and revised. – *Arkiv för nordisk filologi* 132 s. 5–74.
- 2017b: Scandinavian umlaut and contrastive feature hierarchies. – *North-Western European Language Evolution* (NOWELE) 70 s. 171–254.
- SCHALIN, JOHAN & FROG 2014: Toponymy and seafaring. Indications and implications of navigation along the Åland islands. – Joonas Ahola, Frog & Jenni Lucenius (toim.), *The Viking age in Åland. Insights into identity and remnants of culture* s. 273–302. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 2 L-P*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1995.
- WIIK, KALEVI 1989: *Ikivanha kuuntelutesti. Ääntäjinä kantagermaanit, kuuntelijoina kantasuomalaiset*. Turku: Turun yliopisto.

Vuorovaikutuslingvistiikan jättiläinen

Elizabeth Couper-Kuhlen & Margret Selting: *Interactional linguistics. Studying language in social interaction*. Cambridge University Press 2018. 617 s. + verkkoliitteet 291 s. ISBN 978-1-107-61603-5. Verkkoliitteet ovat luettavissa osoitteessa <http://www.cambridge.org/interactional>.

Keskustelunanalyysin, antropologisen lingvistiikan sekä kieltä funktionaalisesta

ja kontekstin huomioivasta näkökulmasta tarkastelevien kielitieteellisten suuntausten rajapinnassa syntynyt vuorovaikutuslingvistiikka (*interactional linguistics*) on parinkymmenen viime vuoden aikana kehittänyt omaksi tutkimussuuntaukseksi, jossa kieltä ja sen rakenteita tarkastellaan osana sosiaalista vuorovaikutusta. Alan tutkimusta tehdään eri puolilla maailmaa ja monien kielten parissa. Tätä

tutkimusta on vuosien varrella koottu erilaisiin artikkelikokoelmiin. Osa kokoelmista on ollut yleisesityksiä (esim. Ochs, Schegloff & Thompson toim. 1996; Selting & Couper-Kuhlen toim. 2001), osa taas on ollut näkökulmaltaan rajatumpia ja keskittynyt esimerkiksi prosodiaan (Couper-Kuhlen & Selting toim. 1996), syntaksiin ja sanastoon (Hakulinen & Selting toim. 2005) tai lauserakenteiden ja sosiaalisten toimintojen yhdistämiseen (Laury, Etelämäki & Couper-Kuhlen toim. 2017). Myös tieteellisissä lehdissä on julkaistu vuorovaikutuslingvististä tutkimusta esitteleviä erikoisnumeroita, jotka ovat käsitelleet muun muassa kieliopin ja episteemisyiden yhteyttä (Lindström, Maschler & Pekarek Doehler toim. 2016) sekä kielen ja vuorovaikutuksen yksiköitä (Helasvuo, Kärkkäinen & Endo toim. 2018).

Elizabeth Couper-Kuhlenin ja Margret Seltingin teos *Interactional linguistics: Studying language in social interaction* tuo merkittävän panoksen vuorovaikutuslingvistiikan kenttään kokoamalla eri kielistä saatuja tutkimustuloksia yksien kansien väliin. Samalla teos on ensimmäinen vuorovaikutuslingvistiikalle omistettu oppikirja, joka paitsi havainnollistaa, kuinka vuorovaikutusta ja keskustelupuhetta voidaan analysoida kielitieteellisestä näkökulmasta, myös tarjoaa yleiskatsauksen tutkimusalan teoreettisesta taustasta, metodologiasta ja tämänhetkisestä tilasta.

Perusteellinen, yli 600-sivuinen teos koostuu yhdeksästä luvusta. Painettua teosta täydentävät verkossa avoimesti julkaistut kuusi lukua, jotka on nivottu huolellisesti osaksi teoksen kokonaisuutta ja sisällysluetteloa. Verkkoliitteinen teos on yli 900 sivun mittainen järkäle.

Johdannon ja loppupäätelmien väliset luvut on teoksessa jaettu kahteen osioon. Niistä ensimmäisessä (”How is interaction conducted with linguistic resources?”) otetaan lähtökohdaksi sosiaalinen vuorovaikutus ja esitellään, kuinka sitä jäsennetään ja säädellään kielellisten

resurssien avulla. Toisessa osiossa (”How are linguistic resources deployed in interaction?”) lähdetään liikkeelle vastakaisesta suunnasta – kielellisistä resursseista – ja tarkastellaan, miten erilaisia resursseja käytetään ja hyödynnetään vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Kirjan loppuun on sijoitettu liitteiksi sekä perinteisen keskustelunanalyttisen että saksalaisella kielialueella vakiintuneen GAT-systeemin (*Gesprächsanalytisches Transkriptionssystem*) mukaiset litterointimerkit selityksineen.

Kirja on rakenteeltaan selkeä ja johdonmukainen. Oppikirjamaisuus näkyy hyvällä tavalla teoksen rakenteessa: jokainen luku on jaettu keskeisten käsitteiden mukaan nimettyihin alalukuihin, joiden lopussa – ja tarpeen mukaan keskelläkin – on jakson keskeiset seikat tiivistävä yhteenvetolaatikko. Aiheita esitellään ja havainnollistetaan eri kielistä poimitujen keskusteluesimerkkien avulla. Niissä edustuvien kielten kirjo on laaja: mukana on kieliä Euroopasta (mm. englantia, saksaa, suomea, tanskaa, venäjää ja viroa), mutta myös muualta maailmasta (mm. japania, koreaa, laoa, mandariinikiinaa ja Papua-Uudessa-Guineassa puhuttua yelidnye). Eri kielten vuorovaikutuskäytänteitä ja niiden toteuttamistapoja vertailemalla teoksessa nostetaan ilahduttavasti esille myös typologinen näkökulma ja kiinnitetään huomiota siihen, kuinka erot kielten (ja kulttuurien) välillä voivat johtaa eroihin myös vuorovaikutuksen käytänteissä.

Fennistejä kiinnostaa varmasti suomenkielisten esimerkkien ja tutkimuksen vahva esilläolo teoksessa. Tämä ei sinänsä ole ihme, sillä Suomessa on viime vuosina tehty paljon vuorovaikutuslingvististä tutkimusta – paitsi Helsingin yliopiston *Intersubjektiivisuus vuorovaikutuksessa* -huippuyksikössä myös esimerkiksi Oulun ja Turun yliopistoissa. Toinen teoksen tekijöistä, Elizabeth Couper-Kuhlen, on työskennellyt Helsingin yliopistossa

FiDiPro-professorina (2009–2013) ja ollut mukana edellä mainitussa huippuyksikössä.

Vuorovaikutuslingvistiikka teoriana ja metodina

Kirjan aloittaa 26-sivuinen johdanto, jossa käsitellään vuorovaikutuslingvistiikan historiaa, kehitystä ja menetelmiä sekä niiden mukanaan tuomia teoreettisia implikaatioita. Osio on kirjoitettu selkeästi, ja se avaa vuorovaikutuslingvististä lähestymistapaa myös aiheeseen aiemmin perehtymättömälle. Tekijät käyvät ensin kattavasti läpi alan kehityksen kannalta keskeiset lähtökohdat ja taustateoriat (keskustelunanalyysi, gumperzilainen kontekstualisaatioteoria ja lingvistinen antropologia). Tämän jälkeen he esittelevät, kuinka vuorovaikutuslingvististä analyysia tehdään ja millaisia aineistoja käytetään. Samoja seikkoja on esitelty jo aiempien kokoomateosten johdannoissa (ks. Schegloff, Ochs & Thompson 1996; Couper-Kuhlen & Selting 2001) mutta ei yhtä systemaattisesti. Teoksen johdantoa täydentää verkkoliitteen luku, jossa esitellään vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen etuja: yhtäältä sitä, mitä kielentutkimus voi antaa vuorovaikutuksen tutkimukselle, toisaalta sitä, miksi kieltä kannattaa tutkia nimenomaan puhutun vuorovaikutuksen aineistoista.

Keskustelunanalyttisen tutkimuksen vaikutus vuorovaikutuslingvistiikkaan on huomattava, mitä johdannossa tähdenne-tään useaan otteeseen (ks. erit. s. 17–18). Alojen välisen suhteen jäsentäminen heti johdantoluvussa on onnistunut ratkaisu, sillä se selvittää lukijalle, mikä vuorovaikutuslingvistiikassa on uutta ja erilaista suhteessa keskustelunanalyysiin. Yksi keskeisimmistä eroista liittyy alojen tutkimuksellisiin päämääriin: keskustelunanalyysissa ollaan ensisijaisesti kiinnostuneita vuorovaikutuksen sekventiaalisesta ja sosiaalisesta järjestäytymisestä, vuorovai-

kutuslingvistiikassa puolestaan halutaan selvittää, kuinka kieltä ja sen rakenteita käytetään vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen toivotaan ajan myötä myös vaikuttavan kielitieteen eri alojen käsitykseen kielen luonteesta. Couper-Kuhlen ja Selting huomauttavat kuitenkin aiheellisesti, että erilaisista tavoitteista huolimatta keskustelunanalyysia ja vuorovaikutuslingvistiikkaa ei ole aina mahdollista erottaa toisistaan. Tämä käy ilmi myös teoksessa myöhemmin esiteltävistä tutkimuksista, joista monet sijoittuvat vuorovaikutuslingvistiikan ja keskustelunanalyysin yhteisalueelle.

Johdannossa painotetaan vuorovaikutuslingvistiikan empiiristä, aineistovetoista lähestymistapaa kielen tutkimiseen (ks. erit. s. 18–19). Tekijät korostavat läpi teoksen sitä, että vuorovaikutuslingvistiikassa kaikki teoreettiset käsitteet ja niiden olemassaolon oikeutus perustuvat nimenomaan luonnollisista vuorovaikutusaineistoista nousseisiin havaintoihin. Tämän takia onkin hieman harmillista, että johdannossa ei juuri käsitellä sitä, kuinka ja missä määrin vuorovaikutuslingvististä lähestymistapaa voitaisiin soveltaa erityyppisten aineistojen käsittelyyn. Aineistojen hankintaa ja käyttöä koskevat luonnehdinnat jäävät yleisiksi: tekijöiden mukaan aineistot ovat tyypillisesti peräisin arkisista tai institutionaalisista vuorovaikutustilanteista – kasvokkaisuista tai puhelinvälitteisistä – kahden tai useamman osanottajan välillä (s. 19). Näkemykset tuntuvat nykyisen viestintäkulttuurin näkökulmasta hieman suppeilta: entä verkossa tai muissa teknologisissa ympäristöissä käytävät keskustelut? Kysymystä käsitellään teoksessa kappaleen verran (s. 20); kirjoittajat toteavat, että teknologivälitteisen vuorovaikutuksen käyttäminen aineistona on mahdollista mutta haastavaa. Myös teoksessa näyetyt esimerkit ovat peräisin niin sanotuista perinteisistä, kasvokkaisista tai puhelimen välityksellä tapahtuvista keskustelu-

aineistoista. On totta, että teknologiavälitteisistä keskusteluista ei ole vielä laajalti olemassa vuorovaikutuslingvististä tutkimusta (ks. kuitenkin esim. Helasvuo 2014) ja että vuorovaikutuslingvistiikan soveltaminen tällaisiin aineistoihin ei ole aina mutkatonta. Ehkäpä kuitenkin hieman kattavampi pohdinta aineistojen monimuotoisuudesta ja vuorovaikutuslingvistiikan sovellusmahdollisuuksista olisi ollut paikallaan. Ylipäänsä lukija jää johdannon luettuaan kaipaamaan määritelmää sille, mitä *sosiaalisella vuorovaikutuksella* vuorovaikutuslingvistiikassa tarkoitetaan ja miten se suhteutuu esimerkiksi *keskustelun* tai *kommunikaation* käsitteisiin. Kuva kuitenkin selkeytyy esimerkkien analyysien myötä.

Kielellisten resurssien rooli vuorovaikutuksen jäsentymisessä

Teoksen johdantoa seuraavassa osiossa I käsitellään kielellisten resurssien roolia vuorovaikutuksen sääteltyssä. Osion aloittaa lyhyt johdanto, jossa esitellään osion keskeiset käsitteet: *toiminto*, *sekvenssi*, *toiminta*, *käytänne* ja *resurssi*. Näistä *käytänne* nähdään erityisen olennaisena terminä; käytänneet ovat yhdysside kielellisten resurssien (muotojen ja rakennemuottien) ja sosiaalisten toimintojen välillä. Vuorovaikutuskäytänne muodostuu, kun tietyn toiminnon aikaansaamiseksi käytetään toistuvasti tiettyjä kielellisiä keinoja (s. 28).

Osion toisessa luvussa käsitellään vuoron rakentumista ja vuorottelua. Kirjoittajat havainnollistavat systemaattisesti, kuinka vuoron rakenneyksiköiden ja vuorojen rakentumiseen sekä vuorotteluun vaikuttavat paitsi vuorovaikutuksen kontekstuaaliset tekijät myös kullekin kielelle ominainen rakenne ja kielen syntaktiset ja prosodiset piirteet. Luvussa 3 esitellään kattavasti ja yksityiskohtaisesti korjauskäytänteitä ja kootaan yhteen aiempaa aiheesta tehtyä tutkimusta.

Kielellisten käytänteiden muodostumisen kannalta erityisen mielenkiintoinen on luku 4, jossa keskitytään toimintojen muotoiluun ja tunnistamiseen (*action formation and ascription*). Luvussa käsiteltyjä toimintoja ja niihin liittyviä käytänteitä – responsit mukaan lukien – ovat 1) kysymykset (*questions*), 2) tarjoukset (*offers*) ja pyynnöt (*requests*), 3) uutisoinnit (*news deliveries*) ja informoinnit (*informings*) sekä 4) kannanotot (*assessments*), kehut (*compliments*) ja itsen vähättelyt (*self-deprecations*). Kyseiset toiminnot edustavat teoksessa neljää erityyppistä aloittavien toimintojen luokkaa.

Luvun 5 aiheena on topikaalisuus ja sekventiaalisuus, jotka edustavat kahta erilaista lähestymistapaa siihen, kuinka keskustelu järjestyy yhtenäiseksi ja säännömukaiseksi kokonaisuudeksi. Topikaalisuus liittyy puheen järjestäytymiseen sisällön mukaan, sekventiaalisuus taas kuvaa puheen rakenteellista järjestäytymistä toimintajaksoiksi. Painettuja lukuja täydentävät verkkoluvut preferenssistä, asenteen (*stance*) osoittamisesta ja asennonvaihdoksista (*footing*) sekä tarinankerronnasta (*storytelling*).

Kaiken kaikkiaan ensimmäisessä osiossa esitellään kattavasti aineistoesimerkkien ja aiempien tutkimusten valossa sitä, kuinka (arki)keskustelut rakentuvat ja millaisia kielellisiä resursseja keskustelun rakentumisessa ja sen eri toiminnoissa hyödynnetään. Osion nousee kiintoisalla tavalla esiin se, että kullekin kielelle ominainen rakenne vaikuttaa paitsi vuorojen vaihtumiseen ja näin vuorovaikutuksen etenemiseen myös siihen, kuinka erilaisia sosiaalisia toimintoja voidaan saada aikaan. Kielen rakenteen vaikutus vuorotteluun nousee erityisesti esiin projektion eli vuoronvaihtojen ennakoitavuuden osalta: joidenkin kielten (esim. englanti ja saksa) rakenne mahdollistaa aikaisen projektion (*early projection*) ja vuoronvaihdon, kun taas toisissa kielissä (esim. japani) lausuman merkitys ja mah-

dollinen lopetuskohta täsmentyvät varsin myöhään (*delayed projection*) (ks. myös Tanaka 1999). Osio onkin erinomaista luettavaa myös keskusteluanalyttikolle, joka kaipaa työkaluja vuorovaikutuksen mikrotason analyysiin.

Kielelliset resurssit vuorovaikutuksen välineinä

Teoksen toisessa osiossa kirjoittajat vaihtavat näkökulmaa ja siirtyvät tarkastelemaan, kuinka erityyppisiä kielellisiä resursseja hyödynnetään vuorovaikutuksessa. Osio alkaa edellisen tavoin johdannolla, jossa esitellään jakson pääkäsite *kielellinen resurssi*. Tekijät tarkoittavat sillä tiettyyn muotoon perustuvaa kokonaisuutta, jollaisiksi katsotaan teoksessa sekä sanalliset (*verbal*) että ei-sanalliset (*non-verbal*) yksiköt. Edellistä edustavat muun muassa foonit ja muut äännähdykset, morfit, sanat, lausekkeet, lauseet ja lausetta laajemmat yksiköt. Jälkimmäiseen luokkaan kuuluvat esimerkiksi prosodia, ilmeet, eleet, kehon asento ja liike – siinä määrin kuin ne systemaattisesti ovat sidoksissa kielen avulla tapahtuvaan kommunikointiin.

Osion johdantoa seuraa luku 6, jossa selvitetään, millaisia yksiköitä virkkeet (*sentence*)¹, lauseet (*clauses*) ja lausekkeet (*phrases*) ovat vuorovaikutuksessa ja miten ne muodostuvat siinä. Tämän jälkeen käsitellään lauseyhdistelmien tehtäviä vuorovaikutuksessa (luku 7). Luvussa 8 tarkastellaan partikkeleita, joita kirjoittajat kutsuvat ”itsenäisiksi yhden sanan konstruktioiksi” sen vuoksi, että niitä ei taivuteta eivätkä ne kuulu syntaktisiin rakenteisiin, mutta niillä voidaan kuitenkin toteuttaa erilaisia sosiaalisia toimintoja. Teoksen toisen osan täydennyksinä ovat

1. Teoksessa termillä *sentence* tarkoitetaan sekä yksinäislauseesta että lauseyhdistelmistä muodostuvia yksiköitä. Termin käytön taustalla on saksalaisen tutkimusperinteen käsite *Satz*.

verkkoluvut vuorovaikutuksen prosodista ja foneettisista ulottuvuuksista sekä erityyppisistä ja omanlaisiaan käytänteitä muodostavista kielellisistä ilmiöistä (esim. puhuttelusta, toistosta, listaamisesta ja erityyppisistä esitoiminnoista).

Myös kielellisten resurssien käsitelyssä kirjoittajat korostavat kieltenvälisen ja vertailevan tutkimuksen tärkeyttä, vaikkakin vertailun tekee haastavaksi se, että yhden kielen kuvausta varten kehitetyt kategoriat eivät välttämättä ongelmitta kuvaa jotakin toista kieltä, puhumattaakaan kaikista maailman kielistä. Jotta kieltenväläinen vertailu on mahdollista, on tarkasteltavien kielten kieliopillisten kategorioiden oltava riittävän samanlaisia. Couper-Kuhlen ja Selting toteavat lisäksi, että vertailtavien kielten kielioppien läpikotainen tunteminen on välttämättömä uskottavan vertailevan analyysin toteuttamiseksi. Tämän vuoksi valtaosa heidän esittämistään esimerkeistä onkin peräisin englannin- ja saksankielisistä keskusteluista.

Toisen osion merkittävin ansio on mielestäni se, että siinä osoitetaan järjestelmällisesti, miten kielelliset muodot ja rakenteet ovat rajoiltaan joustavia, tilanteeseen mukautuvia ja monesti yhteistoiminnallisesti tuotettuja. Osiossa käsitellään kiinnostavasti myös sellaisia tapauksia, joissa puhutun vuorovaikutuksen kielioppi ei noudata normatiivisten kielioppien sääntöjä ja odotuksia. Osiossa esitetyt kuvaukset esimerkiksi lauseesta tai nominaalilausekkeesta puhutun vuorovaikutuksen yksikköinä nostavat esiin sen, kuinka monet kielitieteen vakiintuneet käsitykset ovat tutkimuksessa käytettyjen kirjoitettua yleis-kieltä edustavien aineistojen vinouttamia (ks. myös Linell 2005). Fennistiikassa kielioppikuvaukset ovat toki jo pitkään perustuneet autenttisiin aineistoihin sekä puhutun että kirjoitetun kielen osalta – mistä hyvänä esimerkkinä toimii *Iso suomen kielioppi* (ISK) – ja harva fennisti

varmaankaan ajattelee nykypäivänä yleiskieltä jonkinlaisena ensisijaisena kieli-
muotona. Kaikkialla maailmassa kieliop-
pikuvauus ei kuitenkaan ole yhtä käyttö-
pohjaista. Esimerkiksi luvussa 8 käsitel-
tävät partikkelit ovat ryhmä yksiköitä,
joka on usein perinteisissä kielioppi-
kuvauksissa sivuutettu ”täytesanoina”.
Esittelemällä partikkeleista tehtyjä vuoro-
vaikutuslingvistisiä tutkimuksia Couper-
Kuhlen ja Selting kuitenkin havainnol-
listavat, millaisia merkittäviä ja hienova-
raisia paikallisia tehtäviä partikkeleilla on
itsenäisesti ja osana erityyppisiä vuoro-
vaikutuksellisia toimintoja. Suomalaisia
kielentutkijoita saattaa kiinnostaa, että
juuri suomi nostetaan esiin partikkeleil-
taan rikkaana kielenä (s. 503–505).

Vuorovaikutuslingvistisen tutkimuk- sen rooli kielentutkimuksessa

Kirja päättyy yhteenvetoon (luku 9), jossa
pohditaan, mikä merkitys kirjassa esi-
tetyillä tutkimustuloksilla on yleiskieli-
tieteellisesti ja mitä annettavaa vuorovai-
kutuslingvistiikalla on kielentutkimuksen
teorioille. Yhteenvedossa kirjoittajat ti-
ivistävät teoksensa pääsanoman ja vakuut-
tavat näin lukijan siitä, että kieltä tulee
tutkia sen käyttökonteksteissa, osana so-
siaalista kanssakäymistä. Kielentutkijan
on tärkeää ottaa huomioon myös kielen
dynaamisuus, yhteisöllisyys ja toiminnal-
lisuus sekä sen ajassa lineaarisesti kehit-
tyvä, emergentti luonne, joka sallii kielen
rakenteiden projektion, paikalliset laajen-
nukset sekä edellä sanotun muokkaami-
sen korjauskäytänteiden avulla. Vuorovai-
kutuslingvistiikka näkee kielen todellistu-
van käytössä, minkä vuoksi empiirisen lä-
hestymistävän tärkeyttä korostetaan voi-
makkaasti.

Yhteenvedossa otetaan kantaa myös
siihen, millaisena variaatio näyttäytyy
vuorovaikutuslingvistiikan näkökulmasta,
ja pohditaan, onko vuorovaikutuksesta
löydettävissä jonkinlaisia universaaleja,

kaikkia kieliä ja kulttuureita yhdistä-
viä ilmiöitä tai periaatteita. Koska vuoro-
vaikutuslingvistinen tutkimus monista
maailman kielistä on toistaiseksi varsin
puutteellista, ei universaaleja ole juuri-
kaan pystytty osoittamaan – ainakaan
vielä. Couper-Kuhlen ja Selting kuiten-
kin mainitsevat (s. 552), että viimeaikai-
nen tutkimus on ehdottanut yhdeksi uni-
versaaliksi interjektiota, jonka teoksessa
esitetään olevan muotoa *huh?*. Kyseisen
interjektion morfofonologinen muoto
vaihtelee hieman eri kielissä, mutta ky-
seessä on avoin yksitavuinen ilmaus, joka
koostuu laveasta väljästä etuvokaalista,
jonka alussa on glottaali [h] tai [ʔ] ja joka
on tuotettu kysyvällä intonaatiolla. Täl-
laista interjektiota on osoitettu käytettä-
vän merkittävässä määrässä maailman
kieliä avoimena toisen vuoroon kohdistu-
vana korjausaloitteena (ks. Dingemane,
Torreira & Enfield 2013). Suomenkielisille
puhujillekin interjektio lienee tuttu muo-
dossa *hä(h)?* (ks. Haakana, Kurhila, Lilja
& Savijärvi 2016). Toisaalta universaalius
on myös kyseenalaistettu (ks. esim. Garly
2016 tanskan kielen osalta).

Lopuksi

Vuorovaikutuslingvistiikkaa esittelevä
oppikirja tulee tarpeeseen. *Interactional
linguistics: Studying language in social in-
teraction* kokoaa yhteen eri aiheista vuosi-
kymmenten aikana tehtyä tutkimusta,
esittelee sitä havainnollistavasti ja peda-
gogisesti sekä tekee aiemman tutkimuk-
sen perusteella mielenkiintoisia johto-
päättöksiä kielellisen vuorovaikutuksen
luonteesta. Koska kyseessä on akateemi-
nen oppikirja, ensisijaisia kohderyhmiä
lienevät opinnoissaan pidemmälle ehti-
neet opiskelijat sekä kielellisen vuorovai-
kutuksen tutkimista kursseillaan opet-
tavat tutkijat, jotka voivat käyttää kirjaa
opetuksensa tukena. Täysin keskustelun-
analyysia tuntemattomalle lukijalle teos ei
kuitenkaan välttämättä ole kovin helposti

lähestyttävä; vaikka keskustelunanalyysin keskeisiä käsitteitä avataan, varsinkin osion I lukujen ymmärtämisessä jonkinlainen lähestymistavan esiyymmärrys on tarpeen.

Teoksen kirjoittajat ovat tehneet suuren työn, ja kyseessä on tärkeä teos vuorovaikutuslingvistiikan tunnetuksi tekemisen ja aseman vakiinnuttamisen kannalta. Teos toimii sekä kannesta kanteen luettavana oppikirjana että käsikirjana, josta on helppo poimia oman kiinnostuksensa kannalta relevantteja huomioita ja lähteitä. Tämän lisäksi se tarjoaa erinomaisen katsauksen siihen, mikä on vuorovaikutuslingvistisen tutkimuksen tila tällä hetkellä: mitä on jo tehty, mikä puolestaan odottaa vielä jatkotutkimusta. Lukija – niin pidemmälle ehtinyt vuorovaikutuslingvisti kuin vasta opinnäytetyötään valmisteleva opiskelija – voikin käyttää teosta inspiraation lähteenä ja poimia siitä aiheita, joista on toistaiseksi vain vähän tai ei lainkaan tutkimusta.

KARITA SUOMALAINEN
etunimi.m.sukunimi@utu.fi

Kirjoittaja on suomen kielen väitöskirjatutkija
Turun yliopistossa.

Lähteet

- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET (toim.) 1996: *Prosody in conversation. Interactional studies*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511597862>.
- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing interactional linguistics. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 1–22. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/sidag.10.02cou>.
- DINGEMANSE, MARK – TORREIRA, FRANCISCO – ENFIELD, NICK 2013: Is *huh?* a universal word? Conversational infrastructure and the convergent evolution of linguistic items. – *PLoS ONE* 8(11). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0094620.s002>.
- GARLY, KATRINE 2016: *Hvar – det danske huh*. En kollektionsanalyse af åbenklasse andeninitieret selvreparatur på dansk. – *Skrifter om Samtalegrammatik* 3(3). http://samtalegrammatik.dk/fileadmin/samtalegrammatik/sos/3/Garly_2016_Hvar_det_danske_huh.pdf (29.4.2019).
- HAAKANA, MARKKU – KURHILA, SALLA – LILJA, NIINA – SAVIJÄRVI, MARJO 2016: *Kuka, mitä, häh?* Korjausaloitteet suomalaisessa arkikeskustelussa. – *Viritäjä* 120 s. 255–292.
- HAKULINEN, AULI – SELTING, MARGRET (toim.) 2005: *Syntax and lexis in conversation. Studies on the use of linguistic resources in talk-in-interaction*. Amsterdam: Benjamins.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 2014: Jotta suomalaiset voisivat puhua enemmän. Puhetilanteen osallistuja tekstiviestikeskustelussa. – Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.), *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 29–49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – KÄRKKÄINEN, ELISE – ENDO, TOMOKO (toim.) 2018: Units in responsive turns. – *Journal of Pragmatics* 123 s. 117–238.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAURY, RITVA – ETELÄMÄKI, MARJA – COUPER-KUHLEN, ELIZABETH (toim.) 2017: *Linking clauses and actions in social interaction*. Studia Fennica Linguistica 20. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LINDSTRÖM, JAN – MASCHLER, YAEL – PEKAREK DOEHLER, SIMONA (toim.) 2016: Grammar and negative epistemics in talk-in-interaction. Cross-linguistic studies. – *Journal of Pragmatics* 106 s.72–202.
- LINELL, PER 2005: *The written language bias in linguistics. Its nature, origins and transformations*. London: Routledge.
- OCHS, ELINOR – SCHEGLOFF, EMANUEL – THOMPSON, SANDRA (toim.) 1996: *Interaction and grammar*. Studies in interactional sociolinguistics 13. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620874>.
- SCHEGLOFF, EMANUEL – OCHS, ELINOR – THOMPSON, SANDRA 1996: Introduction. – Elinor Ochs, Emanuel A. Schegloff & Sandra Thompson (toim.), *Interaction and grammar. Studies in interactional sociolinguistics* 13 s. 1–51. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620874.001>.
- SELTING, MARGRET – COUPER-KUHLEN, ELIZABETH (toim.) 2001: *Studies in interactional linguistics*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/sidag.10>.
- TANAKA, HIROKO 1999: *Turn-taking in Japanese conversation. A study in grammar and interaction*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/pbns.56>.

Tuntevasti Suomessa puhutuista kielistä ja kielitietoisuudesta

Mari Honko & Sanna Mustonen (toim.): *Tunne kieli. Matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen*. Helsinki: Finn Lectura 2018. 474 s. ISBN 978-951-792-923-3.

”Kielitietoisessa koulussa kaikki opiskelutavat kielet ja oppilaiden äidinkielet näkyvät luontevasti. Kielitietoiset työtävät edellyttävät opettajien yhteistyötä. Koulussa tulee luoda yhteistyölle rakenteet ja toimintaedellytykset.” Näin todetaan Opetushallituksen *Kielitietoinen opetus – kielitietoinen koulu* -julkaisussa (KOKK 2017: 7). Monikielisyyttä ja äidinkielistä identiteettiä riittävästi tukemalla voidaan helpottaa uuden kielen oppimista ja opinnoissa menestymistä. Mari Hongon ja Sanna Mustosen toimittama teos *Tunne kieli: Matka maailman kieliin ja kielitietoi-*

suuteen tekee näkyväksi nyky-Suomessa puhuttavien kielten kirjoja. Teos pyrkii lisäämään kielitietoisuutta ja tarjoamaan monikielisyydestä yleistajuista tietoa opettajille ja muille monikielisissä yhteisöissä työskenteleville.

Hongon ja Mustosen teoksella on varsin kunnianhimoiset tavoitteet. Teoksessa tutustutaan diversiteetin, kielitietoisuuden ja kielitiedon käsitteisiin, monikielisyden muotoihin sekä vertaillaan Suomessa puhuttavia vähemmistökieliä suomen kieleen. Käsiteltävinä ovat arabian, bengalin, kiinan, kurdin, persian, romanian, somalin, tagalogin, thain, turkin, venäjän, vietnamin ja viron kielet. Johdannossa hahmotellaan kohdeyleisöksi monikielisissä ympäristöissä työskentelevät opettajat, varhaiskasvattajat ja kieli-